

DEN DANSK-NORSKE ABILDGAARD-SLEKTS OPRINDELSE

Av *O. T. C. Abildgaard.*

Slekten Abildgaard kom til Norge i 1687 med artillerilöitnant **Jens Pedersen Abildgaard** (1650/51—1718) og den har siden dette tidspunkt været bosatt her i landet. En del av hans efterkommere er vendt tilbake til Danmark, og av de nu levende 23 mandlige efterkommere som bærer slektsnavnet er 9 norske og 14 danske. På grund av dens opprindelse og på grund av dens fordeling kan slekten således betegnes som dansk-norsk, til adskillelse fra de rent danske familier av samme navn som har tatt navn efter de 10—15 bondegårde i Danmark av navnet Abildgaard.

Om slektens stamfar i Norge, ovennevnte artillerilöitnant **Jens Abildgaard**, er der efterhånden samlet adskillige opplysninger. Da han i 1687 dro til Norge, var det sikkerlig i håp om å få rummeligere livsvilkår og om der å skape sig en fremtid. Han blev skuffet i dette håp, idet han ikke skulde drive det lengere enn til å bli premierlöitnant (i 1709) i artilleriet i Trondhjem, og hans økonomiske kår var dårlige. Medvirkende hertil var antagelig hans mindre gode helbred, — han led av stensmerter og var sykemeldt ved flere mönstringer. Disse ytre forhold bestyrker hvad slekstradisjonen beretter om ham, — at sykdommen og de feilsagne forhåpninger om å gjøre karriere gjorde ham til en bitter mann, at han brente sine papirer, ikke vedlikeholdt forbindelsen med sin slekt i Danmark og talte lite om den.

Han gikk av på pensjon (4 Rdlr. månedlig) i 1712 og blev begravet $^{14}/_2$ —1718 på Domkirkegården i Trondhjem, i en »Furu Kiste«. Ifølge Domkirkens regnskaper blev der $^{12}/_2$ —1718 betalt 2 Rdlr. for jord og 7 Rdlr. og 2 ort for å ringe med klokkene.

Skjønt hans økonomiske forhold var dårlige, lykkedes det ham bl. a. med hjelp av general **Vincent's B u d d e**, å få sine tre sønner frem til universitetsutdannelse, og de blev da også alle tre aktede og anseede embedsmenn i gode stillinger, kfr. nedenfor.

Löitnant **Jens Abildgaard** blev gift i Holmens Kirke i Kö-

benhavn den $\frac{5}{9}$ —1687 med Birgithe Jensdtr. som imidlertid må være död förhållsvis kort efter, og uten at der kjennes barn fra dette ekteskap. Den $\frac{15}{4}$ —1694 blev han i Trondhjem gift med Hilleborg Bugge, f. ca. 1662 og död för mai 1708, datter av prest ved Hospitalet i Oslo, herr Jens Christensen Bugge (d. 1671). I dette ekteskap var der, foruten 2 døttre, hvorav den ene angis död ugift og den annen formodes å være död som barn, følgende 3 sönnar:

1. Peter Abildgaard (1695—1778), sogneprest på Rörös. Hans selvbiografi er nylig efter 2 avskrifter i Kongl. Bibliotek i Köbenhavn trykt i Norsk Slektshistorisk Tidsskrift, bd. 4, side 109 ff.. En nekrolog fra 1778 med vesentlig samme innhold er i familiens eie.
2. Jens Abildgaard (1696—1745), sogneprest i Lötten.
3. Christian Ulrich Abildgaard (1698—1771), rektor i Helsingör.

Det er fra de to sistnevnte at den nu levende slekt nedstammer, idet Rörösprestens efterkommere utdödde på mannsiden med hans sön, sogneprest Peter Hersleb Abildgaard (1727—1799) til Nikolai Kirke i Köbenhavn.

Om efterkommerne efter disse tre brödre er det efterhvert lykkedes å samle tildels ganske fyldige opplysninger. Anderledes stiller det sig m. h. t. spørsmålet om artillerilöitnant Jens Abildgaards avstamning. Herom foreligger følgende:

- a. Han angis å være födt i Jylland i 1650 eller 1651 og å være sön av en Peder (eller Peter) Abildgaard, om hvem der förövrig ikke har været mulig å finne noen data.
- b. Han hadde en bror, Sören Pedersen Abildgaard, som ifölge sogneprest Peter Abildgaards ovenfor nevnte selvbiografi »skulde boe paa en Gaard i Skagen«. Undersökelse i Danmark har godtgjort at Sören Abildgaard blev födt i 1653 og döde i 1725, at han var fæster under Bangsbo i Flade sogn, 3 ganger gift og efterlot sig descendens, som er fulgt til ca. år 1800.

Enn videre vet vi at löitnant Jens Abildgaards tre sönnar regnet sin far å tilhøre den gamle danske adelige Abildgaard-slekt, som er kjent siden år 1230 (se Danmarks Adels Aarvog 1929 m. fl. kilder). Röröspresten brukte således selv denne slekts våben, som fremdeles findes på den gård han eiet i Rörös, likesom malerierne i Rörös kirke av ham og hans svigersön, nevö og efterfølger, sogneprest Jens Abildgaard i Rörös, er forsynt med slekts våben. Billederne er bekostet av forannevnte sogneprest Peter Hersl. Abildgaard i Köbenhavn, Rörösprestens sön. På dennes gravmæle i Frue Kirke i Roskilde findes også våbenet.

Löttenprestens sön, daværende studiosus Martin Abild-

gaard (senere sognprest i Fåberg, d. 1793) hevdet ved de i 1747 innsamlede opplysninger om adelen i Norge og Danmark at hans familie tilhørte den gamle danske slekt (se Personalhistorisk Tidsskrift II, (1881), 3. hefte, pag. 274), og i familien opbevarte papirer viser at han hadde dette fra sin far.

Fra rektoren i Helsingør har likeledes samme tradisjon gått i arv til hans etterkommere.

Det er å merke at etter ca. år 1800 har der praktisk talt ikke været noen forbindelse mellom de tre fra premierløytnant Jens Abildgaards sønner nedstammede linjer og de har tildels ikke hatt kjennskap til hverandres eksistens. Når der da i disse tre linjer i over 200 år med bestemthet har været hevdet at slekten nedstammer fra den gamle danske slekt, må denne påstand føres tilbake til stamfaren i Norge, premierløytnant Jens Abildgaard i Trondhjem. At løytnant Jens Abildgaard eller hans tre sønner skulde ha grepet påstanden om at de tilhørte den gamle danske slekt så å si ut av luften, må efter hvad der foreligger om disse menn, forkastes som helt usandsynlig. Løytnanten har sikkerlig hatt rede på tilknytningen, sønnene har kjent at faren regnet sig å tilhøre denne slekt, men de kom hjemmefra til skolen i Christiania som unge gutter, derfra videre til Universitetet i København, og vi vet at de ikke kom tilbake til Trondhjem før efter at faren var død (1718).

I løpet av de senere år har der været foretatt adskillige undersøkelser i de danske arkiver for å søke å fastslå den nu levende dansk-norske slekts tilknytning til den gamle danske adelige slekt, men hittil uten resultat. Det har også været undersøkt mulighetene for artilleriløytnant Jens Abildgaards og hans bror Sören Abildgaards avstamning fra gården Abildgaard i Jerslev sogn i Jylland, men heller ikke dette har gitt noe resultat.

I denne forbindelse bør nevnes at der ved de i Danmark foretagne undersøkelser er fundet spor efter en Peder Pedersen Abildgaard i Jylland som ved et skifte i 1653 får en mindre arv efter Anders Pedersen Abildgaard (antagelig en bror), voldvakt i København († 1653). Denne Peder Pedersen Abildgaard, hvis hjemstavn og stilling ikke kjennes, hadde en søn, Hans Pedersen Abildgaard, († 1724) som var politibetjent i København. Gjennem flere skifter kan vi følge dennes 6 barn, av hvilke de 3 sønner alle kom til Norge, nemlig:

- a. Rasmus Hansen Abildgaard (1684—1750), tolder i Egersund. Hans søn Rasmus Rasmussen Abildgaard (f. 1727) døde som toldinspektør i Bergen 1774, samme år han hadde tiltrådt embedet. Han var gift med

1. Inger Schjelderup (1724—49) og
2. Anna Sylvia Munch (1732—1779). Av de 11 barn blev datteren Elisabeth (f. 1749) gift med skipper og handelsborger Jörgen Hiorth Le-ganger (1749—1823).

Denne linje er forlengst utdødd på mannssiden.

- b. Peder Hansen Abildgaard (1687—1757), tolder i Flekkefjord. Hans søn var Sören Pedersen Abildgaard (1718—1791), arkivtegnemester ved det Kgl. Geheimearkiv i Köbenhavn, far til veterinærprof. Peter Christian Abildgaard (1740—1801) og til maleren Nicolai Abraham Abildgaard (1743—1809). Denne linje er utdødd på mannssiden. (Se Dansk Biografisk Leksikon I (1933) om Sören Abildgaard og hans sønner).
- c. Nicolai Hansen Abildgaard (1694—1767), guld-smed i Stavanger. (Se Th. Kielland og H. Gjessing: Gammelt sølv i Stavanger amt, Stavanger 1918). Også denne linje er utdødd på mannssiden.

Heller ikke denne families opprindelse i Jylland har det lyk-kedes å bringe på det rene. I Danmarks Adels Aarvog 1929 og i Dansk Biografisk Leksikon I 1933 er denne Peder Pedersen Abild-gaard anført som far av premierløytnant Jens Pedersen Abildgaard, i Trondhjem, men det er et uløst spørsmål om den i skiftet av 1653 nevnte Peder Pedersen Abildgaard er identisk med den Peder Abildgaard som var far av artilleriløytnant Jens Abildgaard.

Genealog Alb. Fabritius i Köbenhavn, som har arbeidet inngående med spørsmålet om artilleriløytnant Jens Abildgaards avstamning, anfører herom bl. a.:

»Vi er ikke — positivt — kommet længere end da jeg begyndte, om end vi kan sige, at bunden er nået, og gåden — hvis den da ikke løses ved et aldeles uforudset tilfælde — stedse må forbli uløst.«

Han tilføier at vil man opstille hypotesen om avstamningen fra den gamle danske adelige slekt, overensstemmende med tradisjonen, så vet han intet som kan motbevise den, likesålidt som hypotesen om avstamningen fra gården Abildgaard i Jerslev sogn i Jylland kan bevises eller motbevises.

Det ser således ut til å være overmåte liten sandsynlighet for at man noensinde skal få full klarhet over artilleriløytnant Jens Abildgaards avstamning og dermed over slektens historie för ca. 1650. Sålenge der ikke foreligger positive data i mottsett retning vil den nu levende slekt derfor måtte holde sig til den opfatning av dette spørsmål som dens fædre har hevdet i vel 200 år.

Når man således i denne sak blir stående på tradisjonens og

formodningenes fra et strengt historisk synspunkt usikre grundlag, kan det være av interesse å se litt på muligheten for den påståede tilknytning til den gamle danske adelige slekt.

Dennes historie som begynner med at Tyge Abildgaard i 1230 er med å løskjøpe kong Valdemars sønner fra fangenskapet hos grev Guncelin av Schwerin, er mindre kjent. I Danmarks Adels Aarbog 1929 er der opstillet stamtavler for en ældre og en yngre linje, hvilken siste utdødde i 1705, men samtidig angis at der i det 14.—16. århundrede forekommer forskjellige av navnet Abildgaard, adelige og borgerlige, som ikke kan knyttes til stamtavlen. Således nevnes at der i en dom ¹¹/₃—1475 omtales »Abilgordt paa Skjern«, væbner, som formodes å være identisk med Bertel Terkelsen Abildgaard der i 1472 var foged på Skjern. Denne antas (av Thiset) å være far til magister Terkel Abildgaard (omtr. 1498—1564) som var prest i Aarhus, hvor han medvirket til innførelsen av reformasjonen, og som ifølge Klevenfeldt »holdis for at have været af den adelige stamme«. Dette synes også å fremgå av det endnu eksisterende epitafium i Aarhus Domkirke over ham og broren, presten Peter Abildgaard († 1557).

Presten Terkel Abildgaard hadde to sønner som også blev prester, Peter Terkelsen Abildgaard (omtr. 1541—1602) i Aarhus og Jakob Terkelsen Abildgaard (omtr. 1544—1620) i Söften og Folby.

I stamtavlen over en familie Wagner (Köbenhavn 1883) anføres: »Med hensyn til Abildgaardene har herr arkivassistent Thiset oplyst at Bertel Terkildsen Abildgaard 1472 var foged paa Skjern. Hans søn Mag. Terkild Abildgaard var den første lutherske prest og læsemester ved Domkirken i Aarhus, far til Peter Terkildsen Abildgaard, prest i Aarhus, død 1602. Fra ham stammede, som det synes (sønnesønnesøn) Sören Abildgaard der boede paa Skagen, far til Peder Abildgaard, tolder i Flekkefjord, f. 1687, død ²⁹/₁₂—1757, gift med Ane Sörensdtr. Deres søn var Sören Pedersen Abildgaard.«

I det eldre danske »Biografisk Leksikon« (av 1887) angir H. Rördam disse Aarhusprester Terkel og Peter Abildgaard som stamfædre for den nulevende slekt.

I Danmarks Adels Aarbogs 1. årgang (1884), angis, sandsynligvis med arkivar Thiset som kilde, likeledes den nevnte Aarhusprest Terkel Abildgaard som stamfar til »den endnu blomstrende borgerlige slekt Abildgaard«.

I Danmarks Adels Aarbog 1929 (del II) erkjennes muligheten av at artillerilöitnant Jens Abildgaard i Trondhjem, den nulevende slekts stamfar, kan være en etterkommer av Aarhusprestene, og den gamle danske adelige slekt, som i en rekke av

årbokens bind har været betegnet som »utdöet«, betegnes i dette bind (av 1929) som »formentlig utdöet«, — en reservasjon som utvilsomt har adresse netop til den nulevende slekts formodede tilknytning til den gamle danske slekt.

I Dansk Biografisk Leksikon I (1933) anfører genealog Alb. Fabritius at den nulevende slekt »formentlig« har navn fra Abildgaard i Jerslev sogn, men ifølge brev står han »ikke steilt fast herpaa«. I Norsk Slekt historisk Tidsskrift IV, s. 117, refereres anførslen i Dansk Biografisk Leksikon samt en antagelse av postmester C. Klitgaard i Hjörning om at slekten er utgått fra Abildgaard i Flade sogn i Nørre-Jylland. Det viser sig at disse anførsler er rene antagelser som ikke er underbygget med noe bevis, således at de ikke bringer løsning på spørsmålet om slektens opprindelse.